

Atzītā komersanta statuss – praktiska nepieciešamība vai liekas problēmas?

Kopš 2004.gada sākuma Eiropas Savienībā viena no galvenajām prioritātēm muitas lietu jomā ir drošības pasākumu uzlabošana, kas paredz stingrākus drošības pasākumus preču muižošanai, tajā pašā laikā **nodrošinot ātrāku preču muižošanu**, kā arī izvairīšanos no neefektīvas preču kontroles. Viens no drošības nodrošināšanas pasākumiem ir atzītā komersanta jeb **atzītā ekonomiskā operatora** institūta ieviešana, kurš ir stājies spēkā ar šī gada 1.janvāri.

Artūrs ŠNEIDERS, SIA „Juridiskais birojs d’Accordo” jurists

Atzītā komersanta statusa iegūšana

Atzītā komersanta jeb **atzītā ekonomiskā operatora** (AEO) statusa iegūšana jebkurā no Eiropas Savienības dalībvalstīm nozīmē atzišanu arī visās pārējās Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs. Atzītā komersanta statuss ietver sevī ne tikai importētāja vai eksportētāja sertifikāciju (atļauju izsniegšanu), bet arī visu muitošanas ķēdē iesaistīto pušu sertifikāciju, aptverot gan ekspeditorus, transportētājus, noliktavu turētājus, ražotājus, gan arī muitas brokerus.

Izskatot jautājumu par atzītā komersanta statusa iegūšanu, katram no ķēdes posmiem ir noteikti pienākumi un atbildības apjoms AEO koncepcijas ietvaros (skat. 1.shēmu).

Ņemot vērā iepriekš aprakstīto atbildības apjomu, jākonstatē, ka, jo vairāk personu šajā ķēdē ir saņēmušas atzītā komersanta statusu, jo lielāki ir ieguvumi uzņēmumiem, t.i.:

a) Vienkāršota robežšķērsošanas procedūra;

b) Atvieglota atskaišu sistēma;

c) Datorizēta informācijas apmaiņa ar muitu;

d) Mazāks preču fizisko pārbaūžu skaits;

e) Piegāžu prognozējamība.

Lai arī Muitas kodekss nosaka, ka muitas iestādēm personas, kuras saņēmušas atzītā komersanta statusu, ir jākontrolē retāk, tas nenozīmē kontroles kā tādas atcelšanu. Atzītais komersants ir sava veida „muitas garā roka”, kurai ir deleģēta zināma kontroles funkcija. Tomēr jebkurām tiesībām un pienākumiem iepretim nostājas arī papildu atbildība. Šajā gadījumā papildu kontrole ir jāveic pašam komersantam un saistītajiem uzņēmumiem.

Jāpiezīmē, ka muitas dienesti var nolemt citādi, lai ņemtu vērā īpašu apdraudējumu vai kontroles saistības, kuras noteiktas citos Kopienas tiesību aktos. Ja pēc riska analīzes kompetentā muitas iestāde tomēr izvēlas turpmākajai pārbaudei sūtījumu, par kuru ievēšanas vai izvešanas kopsavilkuma deklarāciju ir iesniedzis atzītais komersants, tā veic vajadzīgās pārbaudes

1. shēma. Muitošanas ķēdē iesaistīto pušu pienākumi un atbildības apjoms AEO koncepcijas ietvaros

Ražotājs

- Nodrošina savu izstrādājumu drošu un aizsargātu ražošanas procesu.
- Nodrošina drošu un aizsargātu savu izstrādājumu piegādi klientiem.

Eksportētājs

- Piemēro juridiskās izvešanas formalitātes, saskaņā ar muitas noteikumiem, tajā skaitā tirdzniecības politikas pasākumiem un, attiecīgajā gadījumā, izvedmuitu.
- Nodrošina aizsargātu un drošu preču piegādi.

Pārsūtītājs (ekspeditors)

- Piemēro juridiskās pārvadāšanas formalitātes, saskaņā ar muitas noteikumiem.
- Nodrošina aizsargātu un drošu preču pārvadāšanu, it īpaši, novēršot neatļautu piekļūšanu un iejaukšanos transporta līdzekļos un pārvadājamajās precēs.

Noliktavas turētājs

- Nodrošina, ka tikmēr, kamēr preces ir muitas noliktavā, tās netiek pārvietotas ārpus muitas uzraudzības zonas.
- Pilda pienākumus, kas izriet no to preču, uz kurām attiecas muitas noliktavas kārtība, glabāšanu.
- Atbilst īpašiem nosacījumiem, kādi norādīti muitas noliktavas atļaujā.

- Nodrošina atbilstošu glabāšanas vietas aizsardzību pret iekļūšanu tajā no ārienes.
- Nodrošina atbilstošu aizsardzību pret neatļautu piekļūšanu precēm, to aizvietošanu un iejaukšanos tajās.

Muitas brokeris

- Piemēro nepieciešamās juridiskās formalitātes, saskaņā ar muitas noteikumiem, attiecībā uz preču nodošanu muitas procedūrai.

Pārvadātājs

- Nodrošina aizsargātu un drošu preču pārvadāšanu, it īpaši, novēršot neatļautu piekļūšanu un iejaukšanos transporta līdzekļos un pārvadājamajās precēs.
- Nodrošina vajadzīgo pārvadāšanas dokumentāciju.
- Piemēro nepieciešamās juridiskās formalitātes, saskaņā ar muitas tiesību aktiem.

Importētājs

- Piemēro nepieciešamās juridiskās formalitātes, saskaņā ar muitas noteikumiem, attiecībā uz preču ievēšanu.
- Nodrošina aizsargātu un drošu preču saņemšanu, it īpaši, novēršot neatļautu piekļūšanu un iejaukšanos precēs.

prioritārā kārtā. Ja atzītais komersants to lūdz, ņemot vērā līgumu, kas noslēgts ar attiecīgo muitas dienestu, šīs kontroles var veikt nevis iesaistītajā muitas iestādē, bet citur.

Rezultātā ieguvumu apjoms no atzītā komersanta statusa ir tieši atkarīgs no tā, cik daudziem posmiem visā piegādes ķēdē šāds statuss ir piešķirts. Jo vairāk piegādes ķēdes dalībnieku iegūs atzītā komersanta statusu, jo vienkāršāka kļūs piegādes ķēde: mazāk formalitāšu, īsāks piegādes laiks, kā arī mazākas izmaksas. Atzītajam komersantam tiek piešķirti atvieglojumi attiecībā uz muitas kontroli saistībā ar drošību un drošumu un/vai piemēroti muitas noteikumos paredzētie vienkāršojumi.

Šāda Eiropas Savienības pieeja atklāj arī atzītā komersanta koncepcijas ēnas puses. Praktiski tas nozīmē, ka atzītā komersanta statusa iegūšana ir ievērojami izdevīgāka globālajiem uzņēmumiem, kuri paši nodrošina muižošanas, pārvadāšanas, glabāšanas un citus pakalpojumus visā ķēdes garumā. Tieši šī iemesla dēļ, pirms izlemt jaūtājumu par pretendēšanu uz atzītā komersanta statusu, nepieciešams izvērtēt, vai šāds statuss ilgākā laikperiodā atmaksāsies.

Uzmanīgi!

Būtiski uzsvērt, ka atzītā komersanta statuss pats par sevi automātiski nepiešķir nekādus atvieglojumus. Muitas dienestī visās dalībvalstīs atzīst atzītā komersanta statusu un, ja ir ievērotas prasības attiecībā uz Kopienas muitas tiesību aktos paredzēto konkrētā veida vienkāršojumu, ļauj komersantam izmantot šādu vienkāršojumu. Atļaujas un atvieglojumus, kas saistīti ar atzītā komersanta statusu, piemēram, vispārējais galvojums, vietējā muižošana utt., komersanti var saņemt, tāpat kā līdz šim, izpildot noteikumus, kurus Muitas kodekss paredz katras konkrētās atļaujas saņemšanai.

Atzītā komersanta statusu var iegūt jebkurš komersants, kas ir reģistrēts Kopienas muitas teritorijā, aizpildot iesniegumu Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajā muitas pārvaldē. Atzītajam komersantam jābūt atbilstošajam dokumentam, kurš apstiprina atbilstību muitas prasībām, spējai uzturēt kvalitatīvu loģistiku, komerciālo un transporta dokumentu uzskaites sistēmu, jānodrošina piekļūšana un elektroniskās informācijas apmaiņa ar muitu, kā arī jābūt pienācīgai maksātspējai un atbilstībai drošības standartiem (piemēram, ISO, TAPA vai citi sertifikāti).

Prasību vidū ir arī grāmatvedības un uzskaites sistēmu sakārtotība, atbilstoši noteikumiem. Komersantam jābūt sakārtotai administratīvajai vadībai un jānodrošina iekšējā kontrole, jābūt dokumentētām procedūrām, piemēram, attiecībā uz pretkontrabandas pasākumiem, licencējamajām precēm, darbinieku pieņemšanu, jāievieš informācijas drošības sistēmas gan attiecībā uz rakstisko, gan arī uz datorizēto informāciju.

Kritēriji atzītā komersanta statusa piešķiršanai ietver sevī:

- pienācīgu apliecinājumu tam, ka viņš līdz tam ir ievērojis muitas prasības;
- atbilstīgu komerciālās un, attiecīgajos gadījumos, transporta uzskaites sistēmu, kura pieļauj attiecīgo muitas kontroli;
- attiecīgos gadījumos, pierādītu maksātspēju un, attiecīgi, – piemērotus drošības un drošuma standartus.

AEO sertifikātu piešķiršanas kārtība

Neskarot citu muitas noteikumus paredzēto vienkāršojumu izmantošanu, pēc komersanta pieteikuma un saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienestu, Galvenā muitas pārvalde var izsniegt šādus atzītā komersanta sertifikātus (turpmāk tekstā – "AEO sertifikāti"):

- a) *AEO sertifikāts* – *muitas procedūru vienkāršojumi*, ko attiecinā uz komersantiem, kuri ir pieprasījuši muitas noteikumus paredzētos vienkāršojumus;
- b) *AEO sertifikāts* – *drošība un drošums*, ko

attiecina uz komersantiem, kas ir pieprasījuši atvieglojumus attiecībā uz tām muitas pārbaudēm, ko veic saistībā ar drošību un drošumu, ievadot preces Kopienas muitas teritorijā vai izvedot preces no Kopienas muitas teritorijas;

c) *AEO sertifikāts – muitas procedūru vienkāršojumi/drošība un drošums*, ko attiecina uz komersantiem, kuri ir pieprasījuši a) punktā aprakstītos vienkāršojumus un b) punktā aprakstītos atvieglojumus.

Ja a) vai c) punktā minētā AEO sertifikāta turētājs iesniedz pieteikumu viena vai vairāku šādu atvieglojumu saņemšanai: 1) *vienkāršotā deklarēšana*; 2) *vietējā muietošana*; 3) *regulāru kuģu satiksme*; 4) *atvieglojumi attiecībā uz preču statusa pierādīšanu atzītajam nosūtītājam*; 5) *tranzīta procedūras atvieglojumi*; – dalībvalstu muitas dienesti kāda noteikta atvieglojuma piešķiršanas laikā vairs atkārtoti nepārbauda tos nosacījumus, kuri jau tika pārbaudīti, piešķirot AEO sertifikātu.

Kad b) vai c) punktā minētā AEO sertifikāta turētājs iesniedz ievēšanas kopsavilkuma deklarāciju, kompetentā muitas iestāde pirms preču nonākšanas muitas teritorijā paziņo atzītajam komersantam, ja drošības apsvērumu un riska analīzes rezultātā sūtījums ir izraudzīts turpmākās fiziskās kontroles veikšanai. Šādu paziņojumu var sniegt tikai tad, ja tas neapdraud veicamās kontroles nodrošināšanu. Tomēr pat tad, ja atzītais komersants par to nav informēts, dalībvalstīs var veikt fizisku kontroli precēm pirms to ievēšanas Kopienas muitas teritorijā, izraugoties preču sūtījumu šādi kontrolei. Ja preces paredzēts izvest no Kopienas muitas teritorijas, pirmās un otrās daļas noteikumus piemēro pēc analogijas.

Tāpat b) vai c) punktā minētā AEO sertifikāta turētāji, ievadot vai izvedot preces, varēs iesniegt ievēšanas un izvešanas kopsavilkuma deklarācijas, kuras ietver sevī samazinātas datu sniegšanas prasības. Pārvadātāji, kravu ekspeiditori vai muitas brokeri, kuri ir AEO sertifikāta – drošība un drošums un muitas procedūru

vienkāršojumi/drošība un drošums turētāji un kuri ir iesaistīti preču ievēšanā vai izvešanā AEO sertifikāta turētāja vārdā, kā jau minēts, arī ir tiesīgi iesniegt ievēšanas un izvešanas kopsavilkuma deklarācijas, kas ietver sevī samazinātas datu sniegšanas prasības.

AEO sertifikāta turētājiem, kuri ir tiesīgi izmantot samazinātas datu sniegšanas prasības, var tikt pieprasīts sniegt papildu datus, lai nodrošinātu to sistēmu pareizu darbību, kas noteiktas starptautiskajos līgumos ar trešajām valstīm attiecībā uz AEO sertifikātu, un pasākumu, kuri ir saistīti ar drošību, savstarpējo atzīšanu.

Ņemot vērā to apstākli, ka AEO sertifikātu var saņemt visdažādāko nozaru un lielumu komersanti, sertifikāta izsniegšanas laikā ir jāņem vērā komersantu īpašās iezīmes, it īpaši, attiecībā uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.

AEO sertifikāta pieteikums

AEO sertifikāta pieteikumu iesniedz rakstiski vai elektroniski. Pieteikuma veidlapa un norādījumi veidlapas aizpildīšanai ir iekļauti Komisijas 1993.gada 2.jūlija Regulas (EEK) Nr.2454/93, kas nosaka izpildes kārtību Padomes Regulai (EEK) Nr.2913/92 par Kopienas Muitas kodeksa izveidi pielikumā. Gadījumā, ja Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde konstatē, ka pieteikumā nav ietverti visi nepieciešamie dati, tā 30 kalendāro dienu laikā no pieteikuma saņemšanas pieprasa komersantam sniegt attiecīgo informāciju. Papildu informācijas pieprasījumā ir jāiekļauj šāda pieprasījuma nosūtīšanas pamatojums.

Visus termiņus sāk skaitīt no dienas, kad Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajā muitas pārvaldē ir saņemta visa informācija, kas vajadzīga, lai apstiprinātu pieteikumu. Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārvaldei ir pienākums informēt komersantu, ka pieteikums ir apstiprināts, un paziņot dienu, no kuras sāk skaitīt sertifikāta izsniegšanai noteiktos termiņus.

Uzmanīgi!

Būtiski ir uzsvērt, ka personai, kura iesniedz pieteikumu AEO sertifikāta saņemšanai, ir jānodrošina viegli pieejams kontaktpunkts vai jāieceļ kontaktpersona pieteikuma iesniedzēja administrācijā, lai Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārvaldei būtu pieejama visa informācija, kāda nepieciešama, lai pierādītu atbilstību AEO sertifikāta izsniegšanas prasībām. Tomēr, neraugoties uz iepriekš minēto, ciktāl iespējams, visa muitas iestādēm nepieciešamā informācija ir jāiesniedz elektroniski.

Pieteikumu AEO sertifikāta saņemšanai Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde nepieņem šādos gadījumos:

- a) pieteikums neatbilst normatīvajos aktos noteiktajiem formālajiem nosacījumiem;
- b) pieteikuma iesniedzējs ir krimināli sodīts par smagu nodarījumu, kas saistīts ar pieteikuma iesniedzēja saimniecisko darbību, vai pieteikuma iesniegšanas brīdī notiek bankrota procedūra;
- c) pieteikuma iesniedzēja likumīgais pārstāvis muitas lietās ir krimināli sodīts par smagu muitas noteikumu pārkāpumu, kurš saistīts ar tā likumīgā pārstāvja darbību;
- d) pieteikumu iesniedz trīs gadus pēc AEO sertifikāta atcelšanas.

Šie kritēriji tiek uzskatīti par izpildītiem, ja personas, kas atbildīgas par uzņēmumu vai kontrolē tā vadību, vai, attiecīgajā gadījumā, pretendenta juridiskais pārstāvis muitas jautājumos un persona, kura uzņēmumā ir atbildīga par muitas jautājumiem, nav izdarījušas nopietnu muitas noteikumu pārkāpumu vai atkārtotus pārkāpumus pēdējos trijos gados pirms pieteikuma iesniegšanas. Ja pieteikuma iesniedzējs dibināts mazāk nekā trīs gadus iepriekš, viņa atbilstība jāvērtē, pamatojoties uz pieejamajiem ierakstiem un informāciju.

AEO sertifikāta piešķiršanas nosacījumi un kritēriji

Pieteikuma iesniedzējam nav jābūt reģistrētam Kopienas muitas teritorijā šādos gadījumos:

- a) ja starptautiskajā nolīgumā, kas noslēgts starp Kopienu un trešo valsti, kurā reģistrēts komersants, ir paredzēta AEO sertifikāta atzīšana un, vajadzības gadījumā, noteikta administratīvā kārtība atbilstošo pārbažu veikšanai dalībvalsts muitas dienesta vārdā;
- b) ja pieteikumu AEO sertifikāta – drošība un drošums saņemšanai iesniedz aviosabiedrība vai kuģošanas sabiedrība, kura nav reģistrēta Kopienā, bet kurai tur ir reģionālais birojs un kura jau gūst priekšrocības no muitas procedūru vienkāršojumiem. Šajā gadījumā tiek uzskatīts, ka pieteikuma iesniedzējs ir izpildījis Komisijas 1993.gada 2.jūlija Regulas (EEK) Nr.2454/93, kas nosaka izpildes kārtību Padomes Regulai (EEK) Nr.2913/92 par Kopienu Muitas kodeksa izveidi, tikai tās specifiskās prasības, kuras nepieciešamas AEO sertifikāta – drošība un drošums saņemšanai.

Dokumentu, kas apstiprina atbilstību muitas prasībām, uzskata par atbilstīgu, ja pēdējo triju gadu laikā pirms pieteikuma iesniegšanas neviena no sekojošām personām nav izdarījusi smagus vai atkārtotus muitas noteikumu pārkāpumus:

- a) pieteikuma iesniedzējs;
- b) par pieteikuma iesniedzēja uzņēmumu atbildīgās personas vai personas, kuras veic uzņēmuma vadības kontroli;
- c) attiecīgajā gadījumā, pieteikuma iesniedzēja pilnvarotais pārstāvis muitas lietās;
- d) persona, kas pieteikuma iesniedzēja uzņēmumā ir atbildīga par muitas lietām.

Tomēr dokumentu, kas apliecina atbilstību muitas prasībām, var uzskatīt par pietiekamu, ja Valsts ieņēmumu dienests uzskata minētos pārkāpumus par nenozīmīgiem saistībā ar muitas darbību skaitu vai apjomu un ja nerodas šaubas par pieteikuma iesniedzēja labticību.

Ja personas, kuras veic pieteikuma iesniedzēja

uzņēmuma vadības kontroli, ir reģistrētas vai atrodas trešajā valstī, to atbilstību muitas prasībām Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde izvērtēs, pamatojoties uz uzskaiti un informāciju, kāda ir pieejama. Tāpat arī gadījumos, ja pieteikuma AEO sertifikāta saņemšanai iesniedzējs veic komercdarbību mazāk nekā trīs gadus, tā atbilstību muitas prasībām muitas dienesti izvērtē, pamatojoties uz uzskaiti un pieejamo informāciju.

- e) vajadzības gadījumā jāievieš atbilstīga apstrādes procedūra atļaujām un pilnvarām, kuras ir saistītas ar tirdzniecības politikas pasākumiem vai lauksaimniecības produktu tirdzniecību;
- f) jāievieš attiecīgas procedūras uzņēmuma dokumentācijas un informācijas arhivēšanai un aizsardzībai pret informācijas nozaudēšanu;
- g) jānodrošina, lai darbinieki apzinātos

atzītajam komersantam jābūt atbilstošajam dokumentam, spējai uzturēt kvalitatīvu loģistiku, komerciālo un transporta dokumentu uzskaites sistēmu, jānodrošina piekļūšana un elektroniskās informācijas apmaiņa ar muitu, kā arī jābūt pienācīgai maksātspējai, atbilstībai drošības standartiem, sakārtotai grāmatvedības un uzskaites sistēmai, administratīvajai vadībai un ir jānodrošina iekšējā kontrole

Lai ļautu Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārvaldei konstatēt, **vai pieteikuma iesniedzējam ir atbilstoša komercdarbības vadības un, vajadzības gadījumā, transporta uzskaites sistēma**, pieteikuma AEO sertifikāta saņemšanai iesniedzējam ir jāizpilda šādas prasības:

- a) jāuztur grāmatvedības sistēma, kas ir saskaņā ar vispārpieņemtajiem grāmatvedības principiem, ko lieto dalībvalstīs, kur tiek veikta uzskaitē, un kas veicina uz audita pamatotu muitas kontroli;
- b) jānodrošina muitas dienestam fiziska vai elektroniska piekļūšana muitas uzskaitēi un, vajadzības gadījumā, arī transporta uzskaitēi;
- c) jānodrošina loģistikas sistēma, ar kuras palīdzību tiek diferencētas Kopienas preces un ārpuskopienas preces;
- d) jānodrošina administratīva organizācija, kas atbilst uzņēmuma veidam un lielumam un kas ir piemērota preču plūsmas vadībai, un nodrošina iekšējās pārbaudes, kurās iespējams noteikt nelikumīgus vai neatbilstīgus darījumus;

vajadzību informēt muitas iestādi, ja tiek konstatēta neatbilstība, kā arī lai tiktu nodibināti atbilstošie kontakti muitas iestādes informēšanai par šādiem gadījumiem;

- h) jāievieš attiecīgie informācijas tehnoloģiju drošības pasākumi, lai aizsargātu pieteikuma iesniedzēja datorsistēmu pret neatļautu ielaušanos sistēmā un nodrošinātu pieteikuma iesniedzēja dokumentācijas saglabāšanu.

Ja persona iesniedz pieprasījumu AEO sertifikātu – *drošība un drošums saņemšanai*, nav jānodrošina Kopienas un ārpuskopienas preču diferenciacija.

Nosacījums par pieteikuma iesniedzēja maksātspēju ir jāuzskata par izpildītu, ja maksātspēju var pierādīt par pēdējiem trim gadiem. Regulas ar maksātspēju saprot labu finansiālo stāvokli, kas ir pietiekams pieteikuma iesniedzēja saistību izpildei, attiecīgi ņemot vērā saimnieciskā darbības veida iezīmes. Ja pieteikuma iesniedzējs veic komercdarbību mazāk nekā trīs gadus, muitas iestādes maksātspēju izvērtē, pamatojoties uz uzskaiti un pieejamo informāciju.

Pieteikuma iesniedzēja **drošības un drošuma**

standartus uzskata par atbilstīgiem, ja tiek izpildīti šādi nosacījumi:

- a) sertifikātā paredzētajai lietošanai izmantotajām ēkas ir celtas no materiāliem, kuri neļauj nelikumīgi tajās iekļūt un nodrošina aizsardzību pret nelikumīgu ielaušanos;
- b) ir ieviesti atbilstošie pieklūšanas kontroles pasākumi, lai novērstu neatļautu pieklūšanu kuģošanas rajoniem, iekraušanas vietām un kravas nodalījumiem;
- c) preču apstrādes pasākumi ietver sevī aizsardzību pret jebkāda materiāla pievienošanu, nomaiņu vai zaudēšanu un manipulācijām ar kravas vienībām;
- d) vajadzības gadījumā ir ieviestas procedūras ieviešanas un/vai izvešanas atļauju apstrādei saistībā ar aizliegumiem un ierobežojumiem un šo preču atšķiršanai no citām precēm;
- e) pieteikuma iesniedzējs īsteno pasākumus, kas nodrošina tā tirdzniecības partneru skaidru identificēšanu, lai nodrošinātu starptautisko piegādes ķēdi;
- f) pieteikuma iesniedzējs, ciktāl to atļauj tiesību akti, veic topošo darbinieku, kuri ieņems, no drošības viedokļa, jutīgus amatus, drošības pārbaudes, kā arī nodrošina periodiskas personu iepriekšējās darbības pārbaudes;
- g) pieteikuma iesniedzējs nodrošina, lai tā attiecīgais personāls aktīvi iesaistītos drošības izpratnes programmās.

atzītā komersanta statuss ietver sevī ne tikai importētāja vai eksportētāja sertifikāciju (atļauju izsniegšanu), bet arī visu muitošanas ķēdē iesaistīto pušu sertifikāciju

Ja pieteikuma iesniedzējs, kurš ir reģistrēts Kopienā, ir starptautiski atzīts, uz starptautisko konvenciju pamata izdota drošības un/vai drošuma sertifikāta turētājs, uz Kopienas tiesību aktu pamata izdota Eiropas drošības un/vai drošuma sertifikāta turētājs, Starptautiskās

Standartizācijas organizācijas starptautiskā standarta sertifikāta vai Eiropas Standartu organizācijas Eiropas standarta sertifikāta turētājs, tad normatīvajos aktos noteiktos kritērijus uzskata par izpildītiem, ja minēto sertifikātu izdošanas kritēriji ir identiski vai salīdzināmi ar 1993.gada 2.jūlija Regulas (EEK) Nr.2454/93, kas nosaka izpildes kārtību Padomes Regulai (EEK) Nr.2913/92 par Kopienas Muitas kodeksa izveidi noteiktajiem.

AEO sertifikātu izdošanas kārtība

Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde piecu darba dienu laikā no dienas, kad tā saņēmusi pieteikumu, par to paziņo visu pārējo dalībvalstu muitas dienestiem. Ja citas Eiropas Savienības dalībvalsts muitas dienesta rīcībā ir nozīmīga informācija, kuras dēļ sertifikātu varētu nepiešķirt, tad tas šo informāciju dara zināmu Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārvaldei 35 kalendāro dienu laikā pēc tam, kad tās saņēmusas minēto informāciju.

Ja Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde nevar veikt viena vai vairāku kritēriju AEO sertifikāta saņemšanai pārbaudi vai nu informācijas trūkuma dēļ, vai arī ja tai nav iespējams to pārbaudīt, tad ir vajadzīga savstarpēja dalībvalstu muitas dienestu apspriede. Šādos gadījumos dalībvalstu muitas dienesti apspriešanos veic 60 kalendāro dienu laikā, sākot

ar dienu, kad izdevējs muitas dienests dara zināmu informāciju, lai atļautu izdot AEO sertifikātu vai noraidītu pieteikumu normatīvajos aktos noteiktajos termiņos.

Ja muitas dienests, ar kuru pieprasīta apspriede, neatbild 60 kalendāro dienu laikā, dienests, kas pieprasījis apspriedi, uz tā muitas dienesta, kuram tika prasīta apspriede, atbildību un rēķina, var pieņemt, ka kritēriji, par kuriem tika prasīta apspriede, ir izpildīti. Šo laikposmu var pagarināt,

ja pieteikuma iesniedzējs veic korekcijas, lai izpildītu minētos kritērijus, un ziņo par to muitas dienestam, kas pieprasījis apspriedi, un muitas dienestam, ar kuru pieprasīta apspriede.

Ja pēc muitas pārbaudes muitas dienests, ar ko ir veikta apspriede, konstatē, ka pieteikuma iesniedzējs neizpilda vienu vai vairākus kritērijus, tad tas nosūta atbilstoši dokumentētus rezultātus izdevējam muitas dienestam, un šis dienests pieteikumu noraida.

Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde veic paredzēto, sertifikāta izdošanai noteikto nosacījumu un kritēriju izpildes vai neizpildes pārbaudi. Normatīvajos aktos paredzēto kritēriju pārbaude attiecas uz visām telpām, kurās AEO pieteikuma iesniedzējs veic ar muitu saistīto darbību. Pārbaudi un tās rezultātus dokumentē muitas dienests. Ja liela telpu skaita gadījumā sertifikāta izdošanas termiņa dēļ nav iespējams pārbaudīt visas attiecīgās telpas, bet muitas dienestam nav šaubu, ka pieteikuma iesniedzējs nodrošina drošības standartus, kādi parasti tiek piemēroti visās tā telpās, tas var nolemt pārbaudīt daļu minēto telpu un pārbaudes rezultātus attiecināt uz visām telpām.

Nepieciešamības gadījumā Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde var izmantot neatkarīga eksperta sniegto atzinumu par regulās noteikto nosacījumu izpildi.

AEO sertifikāta veidlapa ir noteikta 1993. gada 2.jūlija Regulas (EEK) Nr.2454/93, kas nosaka izpildes kārtību Padomes Regulai (EEK) Nr.2913/92 par Kopienų Muitas kodeksa izveidi pielikumā. AEO sertifikātu izdod 90 kalendāro dienu laikā pēc pieteikuma saņemšanas, tomēr šo termiņu var pagarināt par vēl 30 dienām, par to savlaicīgi brīdinot pieteikuma iesniedzēju. Termiņus var pagarināt arī gadījumos, ja laikā, kad tiek pārbaudīta pieteicēja atbilstība AEO sertifikāta saņemšanai noteiktajiem kritērijiem, pieteikuma iesniedzējs veic šo kritē-

riju korekcijas un ziņo par to Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārvaldei.

Ja veiktās pārbaudes rezultātā pieteikums būtu jānoraida, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde par to ziņo pieteikuma iesniedzējam. Uz šādu paziņojumu pieteikuma iesniedzējam ir jāatbild 30 kalendāro dienu laikā, pirms pieteikums tiek noraidīts. Ja pieteikums tiek noraidīts, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde informē pieteikuma iesniedzēju par AEO sertifikāta izsniegšanas atteikuma pamatojumu.

Uzmanīgi!

Būtiski, ka pieteikuma noraidīšanas rezultātā netiek automātiski atceltas, saskaņā ar muitas noteikumiem, izdotās pašreizējās atļaujas.

Pēc AEO sertifikātu izsniegšanas Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde piecu darba dienu laikā informē pārējo dalībvalstu muitas dienestus, ka ir izdots AEO sertifikāts.

AEO sertifikātu tiesiskās sekas

AEO sertifikāts stājas spēkā desmitajā darba dienā pēc tā izdošanas dienas. Pēc spēkā stāšanās, AEO sertifikātu atzīst visās Eiropas Savienības dalībvalstīs. AEO sertifikāta derīguma termiņš nav ierobežots, tomēr Valsts ieņēmumu dienests veiks atzītā komersanta atbilstību izpildāmajiem nosacījumiem un kritērijiem.

Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde atkārtotu nosacījumu un kritēriju novērtējumu veic šādos gadījumos:

personai, kas iesniedz pieteikumu AEO sertifikāta saņemšanai, ir jānodrošina viegli pieejams kontaktpunkts vai jāieceļ kontaktpersona pieteikuma iesniedzēja administrācijā

- a) ja attiecīgajos Kopienas tiesību aktos ir būtiskas izmaiņas;
- b) ja ir pamatota norāde, ka atzītais komersants vairs neizpilda attiecīgos nosacījumus un kritērijus.

Ja AEO sertifikāts izdots komersantam, kas veic komercdarbību mazāk nekā trīs gadus, pirmā gada laikā ir jāveic stingrāka uzraudzība. Atkārtotā novērtējuma rezultātus dara pieejamus visu dalībvalstu muitas dienestiem.

Atzītā komersanta statusa apturēšana

Atzītā komersanta statusu Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde **var apturēt šādos gadījumos:**

- a) ja konstatē neatbilstību AEO sertifikāta turēšanas nosacījumiem vai kritērijiem;
- b) ja muitas dienestiem ir pamatots iemesls uzskatīt, ka atzītais komersants ir izdarījis pārkāpumu, par kuru var uzsākt kriminālprocesu, un ja tas ir saistīts ar muitas noteikumu pārkāpšanu.

Tomēr Valsts ieņēmumu dienests var pieņemt lēmumu neapturēt atzītā komersanta statusu, ja tas uzskata, ka pārkāpums ir nenozīmīgs saistībā ar muitas darbību skaitu vai apjomu un ja nerodas šaubas par atzītā komersanta labticību. Pirms šāda lēmuma pieņemšanas Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde šo slēdzienu dara zināmu attiecīgajam atzītajam komersantam. Šajā gadījumā AEO sertifikāts tiek apturēts uz tiesvedības laiku.

Attiecīgajam atzītajam komersantam ir tiesības labot situāciju un/vai izklāstīt savu viedokli 30 kalendāro dienu laikā no Valsts ieņēmumu dienesta Galvenās muitas pārvaldes slēdziena saņemšanas dienas.

Ja draudu rakstura vai pakāpes dēļ to pieprasa iedzīvotāju drošība un drošums, sabiedrības veselība vai vides aizsardzība, atzītā komersanta statuss tiek apturēts nekavējoties. Situācijā, kad tiek apturēts atzītā komersanta statuss, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārval-

dei nekavējoties par to jāziņo pārējo dalībvalstu muitas dienestiem, lai arī tie varētu attiecīgi rīkoties. Ja AEO sertifikāta turētājs neizlabo situāciju 30 kalendāro dienu laikā pēc pārkāpumu vai neatbilstības konstatēšanas, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde paziņo attiecīgajam atzītajam komersantam, ka atzītā komersanta statuss tiek apturēts uz 30 kalendāro dienu ilgu laikposmu, lai dotu iespēju atzītajam komersantam veikt vajadzīgos pasākumus situācijas labošanai.

Gadījumā, ja Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde ir apturējusi AEO sertifikātu, bet sertifikāta turētājs nevar labot situāciju 30 kalendāro dienu laikā, bet var pierādīt, ka tas var izpildīt prasības turpmāko 30 dienu laikā, AEO sertifikāta apturēšana var tikt pagarināta vēl par 30 dienām.

Uzmanīgi!

Svarīgi, ka AEO sertifikāta apturēšana automātiski neietekmē:

- 1) tās muitas procedūras, kas sāktas pirms sertifikāta apturēšanas dienas un vēl nav pabeigtas;
- 2) atļauju, kura piešķirta, neatkarīgi no AEO sertifikāta, ja vien apturēšanas iemesli nav būtiski arī piešķirto atļauju gadījumā;
- 3) nekādu atļauju izmantot tos muitas vienkāršojumus, kas piešķirti, pamatojoties uz AEO sertifikātu, un attiecībā uz ko nosacījumi joprojām ir izpildīti.

Ja atzītais komersants nevar nodrošināt specifisko nosacījumu izpildi AEO sertifikāta – drošība un drošums turēšanai, atzītā komersanta statusu aptur daļēji. Šajā gadījumā tiek apturēts AEO – sertifikāts drošība un drošums, tomēr Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde pēc komersanta lūguma izsniedz jaunu AEO sertifikātu muitas procedūru vienkāršojumu

izmantošanai. Šajā gadījumā sākotnējo sertifikātu atceļ un derīgs ir tikai jaunais AEO sertifikāts.

Kad attiecīgais komersants, atbilstīgi muitas dienestu prasībām, ir veicis vajadzīgos pasākumus, lai atbilstu nosacījumiem un kritērijiem, kuriem atzītajam komersantam ir jāatbilst, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde atjauno AEO sertifikāta darbību. Par to informē attiecīgo atzīto komersantu un pārējo dalībvalstu kompetentos muitas dienestus.

Ja attiecīgais komersants neveic vajadzīgos pasākumus, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde atceļ AEO sertifikātu un nekavējoties ziņo pārējo dalībvalstu muitas dienestiem. Ja atzītais komersants uz laiku nevar nodrošināt jebkura no normatīvajos aktos noteiktajiem kritērijiem izpildi, viņš var pieprasīt atzītā komersanta statusa apturēšanu. Šādā gadījumā atzītajam komersantam par to jāziņo Valsts ieņēmumu dienesta Galvenajai muitas pārvaldei, norādot arī datumu, kad atkal būs iespējams nodrošināt atbilstību kritērijiem.

Komersantam arī jāpaziņo par jebkādiem plānotajiem pasākumiem un to termiņu. Ja tomēr atzītais komersants nevar labot situāciju savā paziņojumā noteiktajā laikā, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde var piešķirt šā termiņa pieņemamu pagarinājumu, ja nerodas šaubas par atzītā komersanta godprātīgo rīcību. Par šo pagarinājumu ziņo Komisijai un pārējo dalībvalstu muitas dienestiem. Visos pārējos gadījumos AEO sertifikātu atceļ.

AEO sertifikāta atcelšana

AEO sertifikātu izdevējs muitas dienests atceļ šādos gadījumos:

- a) ja atzītais komersants neveic pasākumus neatbilstības novēršanai;
- b) ja atzītais komersants ir izdarījis smagus muitas noteikumu pārkāpumus un nepastāv turpmākās pārsūdzības tiesības;
- c) ja atzītais komersants neveic vajadzīgos pasākumus neatbilstības novēršanai laik-

posmā, kamēr sertifikāts ir apturēts;

d) pēc atzītā komersanta pieprasījuma.

Tomēr gadījumā, ja komersants ir izdarījis smagus muitas noteikumu pārkāpumus, Valsts ieņēmumu dienests var izlemt neatcelt AEO sertifikātu, ja tas uzskata, ka pārkāpumi ir nenozīmīgi, ņemot vērā ar muitas operācijām saistīto veikto darbību skaitu vai apjomu, un nerada šaubas par atzītā komersanta labticību.

AEO sertifikāta atcelšana stājas spēkā ar nākamā dienu pēc tās izziņošanas. Ja tiek atcelts AEO sertifikāts – muitas procedūru vienkāršojumi un drošība un drošums, ja vien attiecīgais komersants nenodrošina drošības un drošuma specifisko prasību izpildi, Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde atceļ šo AEO sertifikātu un izdod jaunu AEO sertifikātu muitas procedūru vienkāršojumu izmantošanai.

Ja vien AEO sertifikāts nav atcelts tāpēc, ka atzītais komersants nav veicis vajadzīgos pasākumus neatbilstības novēršanai laikposmā, kamēr sertifikāts ir apturēts vai arī sertifikāts atcelts pēc paša komersanta pieprasījuma, jaunu pieteikumu AEO sertifikāta saņemšanai var iesniegt tikai pēc trim gadiem no AEO sertifikāta atcelšanas dienas.

Informācijas apmaiņa

Atzītais komersants ziņo Valsts ieņēmumu dienestam par visiem tiem apstākļiem, kādi radušies pēc sertifikāta piešķiršanas un kuri varētu ietekmēt tā turpmāko derīgumu vai saturu.

Visu šo informāciju Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde padara pieejamu to Eiropas Savienības dalībvalstu muitas dienestiem, kurās atzītais komersants veic ar muižu saistītās darbības.

Ja Valsts ieņēmumu dienests atceļ īpašo atļauju, kas piešķirta atzītajam komersantam, pamatojoties uz AEO sertifikātu, lai varētu izmantot konkrētus muitas vienkāršojumus, kā paredzēts, tas par to paziņo muitas dienestam, kurš ir izdevis AEO sertifikātu.

Metodika

Risku novērtēšana

Muitai ir ļoti senas preču sūtījumu kontroles veikšanas tradīcijas. Vēl 20.gadsimta otrajā pusē visas deklarētās preces joprojām 100% apmērā pārbaudīja muitas amatpersonas. Tomēr milzīgās preču plūsmas un tirdzniecības globalizācijas rezultātā muitas administrāciju loma mūsdienās pastāvīgi mainās. Lielās darba slodzes dēļ muitas amatpersonas vairs nespēj pārbaudīt katru deklarāciju. Pat, ja būtu iespējams, tas nebūtu ne vajadzīgs, ne vēlams. Darba uzmanības lokā ir modernas riska analīzes metodes un uz revīziju balstīta kontrole, kas dod iespēju samazināt likumīgās tirdzniecības izmaksas. Tādā veidā muita sniedz ieguldījumu ES komersantu konkurētspējas stiprināšanā pasaules tirgū un tajā pašā laikā novirza muitas resursus tur, kur tie visvairāk nepieciešami.

Viens no galvenajiem muitas uzdevumiem ir novērtēt ar preču plūsmu saistītos riskus. Riski ir tie faktori, kas var ietekmēt muitas mērķus. Šo mērķu sasniegšanai ir svarīgi, lai būtu labas zināšanas par riskiem, ar kuriem mēs saskaramies, un izpratne par šo risku ietekmi uz mērķiem. Dalībvalstu muitas administrācijas ir izvēlējušās balstīt komersantu kontroli uz riska vadības pamata. Riska vadības izmantošanas mērķis ir vērst muitas kontroles pasākumus drīzāk uz riskiem, nevis uz nejauši izvēlētiem aspektiem vai deklarācijām.

Izmantojot riska vadību, muita ņem vērā pasākumus, kādus veikuši paši komersanti, lai novērstu riskus savā darbā. Muitas administrācijas vēlas vērst ierobežotās spējas īpaši uz tiem riskiem, uz kuriem neattiecas vai nepietiekami attiecas komersantu veiktie pasākumi. Lai varētu ievērot šo pieeju, nepieciešamas labas zināšanas par komersantu, tā darba procesiem un pasākumiem, kādus komersants veicis, lai samazinātu riskus ar nodokļiem saistītos un nesaistītos procesos, tostarp piegādes ķēdē. Tādēļ muitai jānovērtē komersanta organizatoriskā struktūra,

procesi, procedūras, vadība u.c. Īsumā jānovērtē komersanta administratīvā darba organizācija un tā iekšējā kontroles sistēma.

Lai pārskatītu attiecībā uz komersantiem sagatavoto riska rādītāju katalogu un izstrādātu komersantu radīto **risku vienotu novērtēšanas sistēmu, sauktu par COMPACT** (*Compliance Partnership Customs and Trade* – „Muitas iestāžu un uzņēmumu atbilstīguma partnerība”).

COMPACT sistēma ir šāda novērtējuma veikšanas metodika ne tikai valsts, bet arī starptautiskā līmenī gadījumā, ja ir iesaistītas vairākas ES dalībvalstis. COMPACT modelis ir elastīgs instruments, ko var izmantot ne tikai lai aizsargātu dalībvalsts vai Eiropas Savienības finanšu intereses, bet arī lai aizsargātu ar finansēm nesaistītas intereses, piemēram, Eiropas Savienības ārējās robežas aizsardzība – piegādes ķēdes drošības nodrošināšanai un kontrabandas apkarošanai.

Komersantam, kas pretendē uz atzītā komersanta statusu, saskaņā ar sava uzņēmuma modeli un riska analīzi jāievieš Kopienas Muitas kodeksā noteiktās sistēmas, procedūras, nosacījumi un prasības, kā arī standartu un kritēriju pamatnostādnes.

Muitai un komersantam jāstrādā kopīgi, lai izpildītu pretendenta saistības attiecībā uz risku novērtējumu. Muitas iestādēm jāpārbauda, vai pretendenta darbība atbilst Kopienas Muitas kodeksā noteiktajām prasībām.

- COMPACT sistēmu izmanto muitas amatpersonas, lai noteiktu, vai iespējamie riski ir nozīmīgi (vai nav nozīmīgi) atsevišķā komersanta un tā uzņēmuma darbībā.
- COMPACT sistēma ir arī instruments, lai noteiktu komersanta atbilstību un no tā izrietošo kontroles līmeni, kāds muitai jānodrošina, veicot atsevišķā komersanta darbības kontroli.
- COMPACT sistēma ir paredzēta, lai veiktu iepriekšēju revīziju. Iepriekšējās revīzijas mērķis ir pētīt, vai var pieņemt pieteikumu atzītā komersanta statusa iegūšanai

un piešķirt iespējamus vienkāršojumus un atvieglojumus.

COMPACT sistēmas posmi

COMPACT sistēma ir sadalīta dažādos posmos, kas var radīt priekšstatu par katra posma izolētību. Praksē šie posmi bieži vien ir apvienoti, piemēram, dialogs starp muitas iestādēm un komersantiem:

1. Pieteikums atzītā komersanta statusa saņemšanai
2. Attiecīgie formālie nosacījumi

Pirmajā pieteikuma izskatīšanas procesa posmā muitas iestādes nosaka, vai ir izpildīti formālie nosacījumi, kas saistīti ar attiecīgo procedūru vai atvieglojumu. Šo posmu var pabeigt relatīvi ātri. Ja pretendents nevar izpildīt formālos nosacījumus, pieteikumu noraida. Šādā gadījumā muitas iestādēm novērtēšanas process nav jāturpina.

3. Standartu un kritēriju pamatnostādnes

3.1. Pamatnostādņu saturs

Pamatnostādņēs iekļauti standarti un kritēriji, kas sadalīti piecās iedaļās:

- 1) informācija par uzņēmumu,
- 2) atbilstības reģistrs,
- 3) uzņēmuma grāmatvedības un loģistikas sistēma,
- 4) maksātspēja,
- 5) drošības un drošuma prasības.

Visi riska rādītāji saistīti ar riska aprakstu un jautājumiem, kam jāpievērš gan muitas amatpersonu, gan komersantu uzmanība, lai veiktu atbilstīgu risku novērtējumu. Jautājumus, kam jāpievērš uzmanība, var izmantot, lai noteiktu, vai riski patiesībā ir būtiski konkrētā komersanta gadījumā, un lai izpētītu, kādus pasākumus komersants veicis, lai novērstu šos riskus. Iepriekšējās revīzijas procesā pamatnostādnes ir ļoti svarīgs instruments.

3.2. Pamatnostādņu divējāda mērķis

Standartu un kritēriju pamatnostādnes var izmantot divējādi.

Pirmā iespēja – nosūtīt pamatnostādnes komersantam, kurš varēs veikt pašnovērtējumu un sagatavot sava uzņēmuma darbības procesu aprakstu un jo īpaši piegādes ķēdes aspektu aprakstu. Tad muitas iestādes var salīdzināt aprakstu ar faktisko stāvokli. Tas, vai šo iespēju tiešām var izmantot, atkarīgs no uzņēmuma darbinieku zināšanām un prasmēm. **Otrā iespēja** – muitas iestādes izmanto pamatnostādnes, lai noteiktu, kādi aspekti jāizpēta iepriekšējās revīzijas laikā. Šajā gadījumā atbildes uz jautājumiem jārod muitas revidentam.

Lai gan pamatnostādnes izstrādātas kā kopējs instruments, tās ir tik elastīgas, ka kopējiem riskiem ir iespējams pievienot specifiskus valsts riskus. Tādā veidā iespējams ņemt vērā vietējo un reģionālo aspektu atšķirības.

Riska kartes veidošanas process

Komersanta riska novērtējums ir COMPACT sistēmas stūrakmens. Šis novērtējums jāveic, izmantojot riska kartes metodi. Komersanti nereti izmanto **riska kartes metodi**. Eiropas Savienība ir konstatējusi, ka arī muiža var gūt labumu, izstrādājot riska kartes metodi kā sistemātisku metodi risku novērtēšanai un lēmumu pieņemšanai. Turklāt sistemātiska pieeja ir vajadzīga, lai noteiktu, kādā veidā sertificētie komersanti jākontrolē un jāvērtē turpmāk.

Metode ir paredzēta, lai riskus sarindotu prioritārā kārtībā, novērtējot risku iespējamību un ietekmi, kāda tiem varētu būt uz muitas mērķiem. Tā ir metode, ar kuras palīdzību var strukturēt risku novērtēšanu un lēmumu pieņemšanu.

Riska kartes veidošanas procesā sākotnēji ir pieci galvenie posmi:

1. posms. Uzņēmuma darbības izpratne.
2. posms. Muitas mērķu noskaidrošana.
3. posms. Risku noteikšana (riski, kas var ietekmēt muitas mērķus).
4. posms. Risku novērtēšana (visnozīmīgākie riski).
5. posms. Reakcija risku gadījumā; kā rīkoties, ņemot vērā (atlikušos) riskus.

1. POSMS Uzņēmuma darbības izpratne

Šajā posmā muitas iestādes iegūst izpratni par uzņēmuma darbību. Būtisku tās daļu veido skaidrs priekšstats par uzņēmuma darbības procesiem (preču pārvadājumu loģistikas ķēde) un to, kādā komercdarbības vidē noris darbība (piem., procesi, preces, izmantotās procedūras). Informācija, kas nepieciešama muitas iestādei, lai sev izveidotu priekšstatu par uzņēmumu un uzņēmuma darbību var tikt iegūta no tās informācijas, kas jau ir muitas iestāžu rīcībā gadījumā, ja komersants ir iepriekš saņēmis muitas atļaujas.

Lai sekmētu izpratni par tāda komersanta darbību, kas pretendē uz atzītā komersanta statusu, ir pieejami vairāki avoti. Muitas iestādes var izmantot gan iekšējos, gan ārējos avotus.

- Iekšējo avotu piemēri, protams, atkarīgi no konkrētās situācijas, kas jānovērtē muitai. Avoti var būt informācija par pievienotās

vērtības nodokli vai cita informācija no nodokļu dienestiem, Intrastat datu bāzes, no muitas importa un/vai eksporta sistēmām agrāk iegūtā informācija, iepriekšējo revīziju ziņojumi, muitas atļauju reģistri un datu bāzes.

- Ārējo avotu piemēri ir: tirdzniecības kameru dati, statistika, publicētie gada pārskati, komersanta mājas lapa un visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, paša komersanta sniegtā informācija.

2. POSMS Mērķu noskaidrošana

Kopumā tas, vai riski ir atbilstīgi, jānovērtē, ņemot vērā muitas organizācijas mērķus un atvieglojumus un ieguvumus, uz kādiem komersants pretendē.

Muitas organizācijas mērķus, pirmkārt, veido pārliecība, ka muitas iestādes vēlas, lai tiktu īstenotas gan finanšu, gan aizsardzības prasības. Tie ir kopējie Kopienas Muitas kodeksā noteiktie mērķi. Mērķus var precizēt, ņemot vērā tos atvieglojumus un ieguvumus, kādus lūdz piešķirt komersants.

Kad mērķi noskaidroti, muitas iestādēm tie jāizskaidro komersantam, lai noteiktu, vai tas, ko vēlas gūt komersants, atbilst tam, ko prasa un piedāvā atzītā komersanta sistēma.

3. POSMS Risku noteikšana

„Risks” ir iespējamība, ka saistībā ar to preču ieviešanu, izvešanu, tranzītu, pārvietošanu un galapatēriņu, kuras pārvietotas starp Kopienas muitas teritoriju un trešajām valstīm, un ar precēm, kurām nav Kopienas preču statusa, var notikt gadījums, kas

- liedz pareizi piemērot Kopienas vai attiecīgās valsts pasākumus vai
- skar Kopienas un tās dalībvalstu finanšu intereses, vai
- apdraud Kopienas drošību un drošumu, sabiedrības veselību, vidi vai patērētājus.

Kad muitas iestāžu uzmanības centrā ir komersants un mērķi ir skaidri, tās var noteikt, vai iespējamie riski attiecas uz attiecīgo komersantu.

Tās var veidot arī atzinumu par pasākumiem, kurus komersants pats veicis, lai novērstu šos riskus.

Iespējamie riski ir riski, kas eksistē no teorētiskā viedokļa. Kad atzītā komersanta koncepcijā ietvaros tiek runāts par iespējamiem riskiem, muitas iestādes dara to vispārīgā skatījumā. Iespējamie riski nav saistīti ar atsevišķu komersantu. Uzmanības lokā nav atsevišķs komersants. Iespējamo risku inventarizācija nav jāatkārto katru reizi. Muitas iestādes šādu analīzi var veikt vienreiz un tad izmantot visos turpmākajos gadījumos.

Turpmākajā procesā ir svarīgi noteikt tos riskus, kas saistīti ar konkrētu komersantu un tā darbības procesiem. Tādēļ ir būtiski izprast informāciju par komersanta darbības procesiem. No kā/kam tie importē/eksportē, ko tie importē/eksportē, kas ir to komercdarbības partneri un kurās piegādes ķēdes daļās tie darbojas. Pienācīga uzmanība jāpievērš atbilstošai informācijai, un informācija jāsaista ar riskiem, kas var rasties komersanta izvēlētajā situācijā vai procedūrā.

4. POSMS Risku novērtēšana

Riski, kas noteikti 3. posmā, jānovērtē, sarindojot riskus prioritārā kārtībā, novērtējot ietekmi uz muitas mērķiem un risku īstenošanās iespējamību.

Šī pieeja dod iespēju apkopot riskus lielā (un vispusīgā) ainā un noteikt relatīvo saistību starp riskiem nozīmīguma ziņā. Šajā posmā ir būtiski noteikt, līdz kādai pakāpei komersants pats ir veicis pasākumus, lai aptvertu noteiktos riskus, un kādā veidā komersants prioritātes kārtībā sarindojis dažādu risku veidus (arī komersants ir ieinteresēts, lai viņam būtu strukturēta pieeja riska noteikšanai, novērtēšanai un reakcijai uz riskiem).

Kad riski atzīti par būtiskiem un novērtēti, tos var iezīmēt risku shēmā, lai sniegtu vispusīgu ainu par visiem nozīmīgajiem riskiem. Dažādi riski kartē klasificēti atbilstoši to ietekmei un īstenošanās iespējai.

Lai gan risku novērtēšana ne vienmēr ir kvan-

viens no galvenajiem muitas uzdevumiem ir novērtēt ar preču plūsmu saistītos riskus

titatīva, riska karte sniedz zināmu pārredzamības pakāpi attiecībā uz komersanta riska vidi saistībā ar muitas procedūru vienkāršojumiem.

Kad izveidota risku shēma, ir svarīgi to izvērtēt un pārdomāt.

- ✓ Vai tā ir saskaņota intuitīvā skatījumā? Vai tā attiecas uz visām pārbaudes lapā ietvertajām riska jomām?
- ✓ Vai nepieciešams kādu novērtējumu attiecībā uz īpašiem riskiem izteikt skaitļos?
- ✓ Vai visu nozīmīgo risku vispārējā aina krasi manījiesies salīdzinājumā ar iepriekšējo, agrāk veidoto riska karti, un, ja jā, kādēļ?

Muitas iestādei pēc iekšējā novērtējuma veikšanas komersantam jādara zināmi iekšējā novērtējuma rezultāti, lai nodrošinātu šā novērtējuma precizitāti.

Izmantojot riska kartes pieeju, lai pēc iespējas vienkāršāk veiktu darbu, būtu vēlams sadalīt riska kartes pieejas metodi divās darbībās, vispirms veidojot karti muitā un tikai pēc tam veidojot kopējo karti kopā ar komersantu, kad muitai beidzot jāpieņem lēmums, lai noteiktu riskus un to, kā reaģēt uz tiem.

Riska kartes metodes sadalīšanas iemesli ir šādi.

- Vieglāk pieņemt lēmumu. Muitas amatpersonām ir iespēja pieņemt lēmumu, bez nepieciešamības nekavējoties veikt visus turpmākos procesa posmus.
- Metode ir strukturētāka. Tā nodrošina strukturētu veidu, kā dokumentēt risku pārvietošanos vienā vai citā virzienā no sākotnējās līdz kopējās (galīgās) kartes izveidošanai.
- Atvieglo amatpersonu darbu. Atvieglo muitas amatpersonu zināšanu ieguvu par to, kā sistēma darbojas un ko darīt dažādos posmos, izvairoties no iespējamām neskaidrībām.
- Nodrošina pārredzamību un partnerību. Sadalot metodi posmos, gan muitas iestādes,

gan uzņēmumi tiek rosināti strādāt kopā, jo tas dod iespēju abām pusēm veikt pareizos pasākumus attiecībā uz noteiktajiem riskiem un iegūt pārredzamu dokumentāciju.

Lai novērtētu risku, ir svarīgi, lai procesi, kas aprakstīti rakstveidā, tiktu pārbaudīti praksē. Finanšu aspektus muitas iestādes var pārbaudīt, veicot izlases veida pārbaudi komersanta vadības līmenī, bet lielākā daļa drošības aspektu izlases veidā jāpārbauda fiziski.

Kad atbilstošie riski ir iezīmēti kartē un pilnībā dokumentēti muitas riska kartes veidošanas posmā, var sākties kopējās riska kartes veidošana. Muitas iestādes to veic kopā ar komersantu, nosakot un apspriežot muitas riska kartes veidošanas rezultātus. Pēc tam jānosaka, vai muitā veiktais novērtējums atbilst pašreizējai situācijai (t.i., galīgi nosakot, līdz kādai pakāpei komersants pats veicis pasākumus, lai aptvertu noteiktos riskus, un kādā veidā komersants iekšējā līmenī sakārtojīs dažādus risku veidus, ņemot vērā to prioritāti).

Visbeidzot jāpieņem lēmums par atzītā komersanta iekšējās kontroles vajajām un stiprajām pusēm gan vispārējo, gan procedūru aspektu ziņā, un katrs noteiktais risks jāklasificē atbilstoši tā ietekmei un iespējamībai.

Pēc tam, kad visi atbilstīgie riski novērtēti, tajā skaitā paša komersanta veiktie pasākumi attiecībā uz šādiem riskiem, ir iespējams, ka daži riski vēl nav (pietiekami) aptverti. Tos dēvē par atlikušajiem riskiem.

5. POSMS Reakcija risku gadījumā

Riski ir komercdarbības daļa. Konceptija ir tāda, ka muitas administrācija izvērtē būtiskus riskus, nosaka riska uzņemšanās robežas un atbilstīgi reaģē riska gadījumā.

Atzītā komersanta statusa piešķiršana un no tā izrietošie atvieglojumi un vienkāršojumi teorētiski var stāties spēkā, ja ir aptverti visi riski. Ja nē, jānovērtē, kādēļ jānoraida statusa saņemšanas pieteikums, vai komersantam jāveic korekcijas vai uzlabojumi, lai aptvertu risku vai samazinātu to līdz pieņemamam līmenim.

Riska uzņemšanās

Zināmā mērā katrai reakcijai uz visnozīmīgākajiem riskiem ir zināma pakāpe. No dažiem riskiem nevar izvairīties, dažus riskus var praktiski un reāli samazināt līdz nulles iespējamībai jeb nulles ietekmei. Piemēram, ir fiziski neiespējams pārbaudīt visus eksporta sūtījumus uz trešajām valstīm. Ja risks, kādu uzņemas, ir nozīmīgs, tas nepārprotami jāpaziņo, jāsaprot un jāapstiprina atbilstoša līmeņa vadībai.

Riska mazināšana

Tā kā reakcija uz nozīmīgu risku drīzāk būs aktīva, nekā pasīva, reaģējot uz risku, zināmā pakāpē radīsies ietekme. Ietekmējot riskus, mērķis ir mainīt noteiktā riska iespējamību un/vai ietekmi, lai sasniegtu muitas mērķus. Galīgajā komersanta novērtējumā, ja muitas atvieglojumi ir iespējami, muitas iestādei ir jāņem vērā, ka nozīmīgus riskus var (efektīvi) samazināt ar vadības vai muitas veiktas revīzijas ieteiktiem pasākumiem. Tie jāizklāsta un jāplāno kontroles/revīzijas plānā.

Riska tālāka nodošana

Dažreiz ir iespējams nodot riskus trešajai pusei. Piemēram, uzņēmums, kas pretendē uz atzītā komersanta statusu, var nodot neatļautas piekļuves risku citam uzņēmumam, piemēram, apsardzes firmai uzticot telpu vai teritorijas fizisko kontroli, garantējot datorsistēmu aizsardzību utt. Līgumi, kas noslēgti starp personu, kas pretendē uz atzītā komersanta statusa saņemšanu, un iesaistīto trešo pusi, muitas iestādēm šajā gadījumā ir jāpārbauda un jānovērtē.

Riska izbeigšana

No riska var izvairīties ar tikai intensīvu kontroli un/vai regulārām revīzijām. Kā galēju metodi cīņai ar iespējamajiem riskiem var minēt atteikumu piešķirt atzītā komersanta statusu. Šī ir abpusēja atbildība gan komersantam, gan muitas iestādei.

Atzītā komersanta statusa piešķiršana

Kad sākotnējās revīzijas process ir pabeigts, īstenojot visus piecus posmus, iespējami šādi secinājumi.

- 1) Nav atlikušo risku vai atlikušos riskus var efektīvi un rentabli aptvert ar papildu kontroles pasākumiem, var piešķirt atzītā komersanta statusu. Ja pēc (pirmās vai otrās) iepriekšējās revīzijas var piešķirt atzītā komersanta statusu, muiža izdod komersantam sertifikātu. Ja nepieciešams, sertifikātam pievieno īpašus darba līgumus.
- 2) Ir pārāk daudz atlikušo risku vai atlikušie riski ir pārāk lieli, lai tos efektīvi un rentabli aptvertu ar papildu kontroles pasākumiem, bet komersantam ir iespējams (un komersants vēlas) uzsākt uzlabošanas pasākumus attiecībā uz vadības organizāciju un iekšējo kontroles sistēmu, šajā gadījumā statusa piešķiršana nav iespējama tajā laikā, bet ir iespējama pēc tam, kad komersants veicis uzlabošanas pasākumus. Šie uzlabošanas pasākumi jāpārbauda muižai (otrajā) iepriekšējā revīzijā (iekļaujot kopējās riska kartes veidošanas procedūru), lai noteiktu, vai atlikušie riski pēc pirmās revīzijas tagad ir aptverti pietiekamā veidā un, visbeidzot, var piešķirt statusu.
- 3) Ir pārāk daudz atlikušo risku vai atlikušie riski ir pārāk lieli, lai tos efektīvi un rentabli aptvertu ar papildu kontroles pasākumiem, un komersantam nebūs iespējams (vai komersants nevēlas) uzsākt uzlabošanas pasākumus attiecībā uz vadības organizāciju un iekšējo kontroles sistēmu, šajā gadījumā statuss netiks piešķirts.

Zemāks riska līmenis atzītajam komersantam

Turpmākajos muižas kontroles procesos ir nepieciešams identificēt komersantu kā atzīto komersantu, kā rezultātā var noteikt zemāku riska līmeni. Lai kontrolētu personas, kurām piešķirts atzītā komersanta statuss, muižai būs jāizstrādā audita plāns, kur izklāstīts veids, kādā muiža paredz reaģēt uz noteiktajiem riskiem.

Visi paredzētie kontroles pasākumi, pārbaudes un deklarācijas, fiziskās preču pārbaudes un/vai revīzijas, ko veiks muiža, jāapraksta un jāplāno audita plānā.

Novērtējums

Ir ļoti svarīgi atzītajam komersantam piešķirto statusu un ieguvumus regulāri novērtēt. Kad notiek izvērtēšana, nozīme ir vairākiem elementiem.

- Kontroles pasākumu rezultāti, kā izklāstīts audita plānā. Šie rezultāti var norādīt, ka komersants vairs pietiekami nenovērš riskus. Muižas iestādēm regulāri jānovērtē kontroles pasākumu rezultāti. Tas var izraisīt kontroles pieejas vai izmantoto apstiprināto atvieglojumu izmaiņas.
- Komersanta paziņojumi par izmaiņām darbībā, organizācijā, procedūrās utt. Atzītajam komersantam ir juridiski noteikts informēt kompetentās muižas iestādes par nozīmīgiem notikumiem, kas var ietekmēt tā sertifikātu, tajā skaitā gadījumiem, kad ir izmaiņas nosacījumos piekļuvei informācijai vai veidā, kādā informācija darīta pieejama.
- Cita vispārīga vai īpaša informācija, kura varētu ietekmēt komersantam piešķirtos atvieglojumus.
- Muižas iestādēm rūpīgi jāpārbauda, vai komersants joprojām kontrolē riskus. Vai ir radušies kādi jauni riski? Vai vadības organizācijas un iekšējās kontroles kvalitāte joprojām ir tikpat laba kā iepriekšējās revīzijas laikā? Šajā nolūkā muižas iestādēm laiku pa laikam jāveic novērtēšanas revīzija.
- Ja novērtējums (vai kaut viens no elementiem) dod iespēju secināt, ka komersants vairs nekontrolē vienu vai vairākus riskus, muiža informē komersantu par secinājumu. Komersantam tad jāveic uzlabošanas darbības. Savukārt, muižas pienākums ir novērtēt šīs uzlabošanas darbības. Galējā situācijā atzītā komersanta statusu muižas iestādes aptur vai atceļ. [LE](#)